

სინესთეზია და მისი ენობრივი არეკვლა
ლიტერატურულ ნიმუშებზე დაყრდნობით

SYNESTHESIA AND ITS LINGUISTIC REFLECTION
IN THE WORKS OF LITERATURE

მარინა ანდრაზაშვილი

Marina Andrazashvili

ნატალია ბასილაია

Natalia Basilaia

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის
თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
Ivane Javakhishvili Tbilisi State University

ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტი
Faculty of Humanities

საკვანძო სიტყვები: სინესთეზია, სინესთეტი-პოეტები,
კონსტელაცია თრაკლი|ცვეტაევა

Keywords: Synesthesia, constellation Trakl||Tsvetaeva

ფერები ობიექტური სამყაროს შემადგენელი ნაწილია და, ბუნებრივია, ინდივიდი რამდენადმე სუბიექტურად ახდენს მათ რეფლექტირებას, შესაბამისად კი, მათ მეტ-ნაკლებად თავისებურ კატეგორიზირებასა და ვერბალიზებას. შესაძლოა, ზოგჯერ შედეგი რეალობის ადეკვატურიც აღმოჩნდეს, სხვა შემთხვევაში კი ის ნორმიდან გადახრად კვალიფიცირდებოდეს. გავრცელებული ხერხია მხატვრულ ლიტერატურაში (მაგ., სიმბოლისტებთან) ფერთა გამიზნულად გადაზრება, ანუ მათი გამოყენება ფიგურატიული, სტილური ხერხის სტატუსით რეალობის გამუქება-დამძიმების ან, პირიქით, შერბილება-გალამაზების მიზნით; მაგრამ ისიც დასაშვებია, რომ ყოფაში იმავე ხერხს მიმართავდეს ენის რიგითი, ორდინარული მომხმარებელიც.

ზემოაღწერილისგან არსებითად განსხვავდება ფსიქოლოგიაში სინესთეზიის სახელით ცნობილი ფენომენი, რომელიც სულ სხვა გენეზისისაა და გამოვლენის თვალსაზრისითაც კომბინაციათა სიმრავლით გამოირჩევა, დავუშვათ: სინთეზი სუნისა და ფერისა, შეხებისა და სუნისა, ფერისა და ბგერისა და ა.შ. გენეზისის მიხედვით ფსიქოლოგიაში აღწერენ: ა) გენეტიკურ/მემკვიდრეობით სინესთეზიას, რომელიც, წესისამებრ, ადრეულ ასაკშივე გამოვლინდება ბავშვის მენტალურ ჩამოყალიბებასთან ერთად; ბ) მეორეულს/შეძენილს, ანუ გამოწვეულს ცხოვრებაში ემოციურად განცდილის, გადატანილი ფიზიკური თუ ფსიქიკური ტრავმების შედეგად; გ) სუგესტიურს, აღძრულს მენტალურ დონეზე სინესთეზიის თემაზე წაკითხული ფსიქოლოგიური ლიტერატურის ზეგავლენის შედეგად; დ) მენტალურ-ინტელექტუალუს, გამოწვეულს რამდენიმე ინტელექტუალური სფეროს (ფერწერის, მუსიკის, ლიტერატურის, არქიტექტურის და ა.შ.) ერთნაირად მაღალ დონეზე ფლობის შედეგად.

წინამდებარე გამოკვლევის მიზანია, ყოველივე ზემოგანხილულის ფონზე ყურადღება შევაჩეროთ ფერისა და მატერიალური სამყაროს ფენომენთა სინთეზზე და აღვწეროთ ის ენობრივ პლანში, ერთი მხრივ, გერმანულენოვანი, მეორე მხრივ კი, რუსულენოვანი მხატვრული ლიტერატურიდან შერჩეულ საილუსტრაციო მასალაზე დაყრდნობით (თრაკლი || ცვეტაევა); წარმოვაჩინოთ განსხვავე-

ბა ფერთა უბრალოდ მეტაფორულ ხმარებასა და სინესთეზი-მწერლის „ეგოს“ პრიზმში მათი გარდატეხის პროცესს შორის; განვასხვაოთ „ქეშმარიტად“ სინესთეტი-მწერალი, ლიტერატურათმცოდნე-მკვლევარის მიერ ამ მარკერით „ნიშანდებულისგან“.

ზემოაღწერილის ფონზე შევეცადეთ, კონსტელაციაში: თრაკლი||ცვეტაევა ჩამოგვეყალიბებინა სინესთეტ-მწერალთა საერთო მახსიათებლები, განურჩევლად თვით ფენომენის ეტიოლოგიისა: ა) პიროვნულ პლანში – ფსიქიკური გადახრები, დეპრესიული აშლილობები, სწრაფვა ნარკოტიკებისადმი, ინცენსტიური მიდრეკილები, სუიციდის მცდელობები და მათი მიყვანა თვითმკვლელობამდე; ბ) ენობრივ პლანში – ციფრების, ანბანის ასოების, გეომეტრიული სხეულებისა და ნივთიერებების, სიტუაციებისა და თვით პირთა ასოცირებასაც კი ფერთან და ამის ვერბალიზება (ზმნის, სახელისა და ზედსართავის კლასში) ოკაზიონალური ფორმების გამოყენებით, სემანტიკურად შეუსაბამო ატრიბუტიანი ნომინალური ფრაზებისა და არასებული ფუნქციურზმნიანი შესიტყვებების შეთხზვა, არაზმნიზედურ ფორმათა გამოყენება ადვერბიალური ფუნქციით და ა.შ.

ლიტერატურა:

Buschbeck, Erhard (1917). Georg Trakl. Berlin: Verlag Neue Jugend.

Duffy, Patricia (2003). Jeder blaue Buchstabe duftet nach Zimt – Wie Synästhetiker die Welt erleben. Goldmann.

Trakl, Georg Gedichte: https://gedichte.xbib.de/Trakl_gedicht_An+Novalis.htm

Trakl, Georg (1915). Sebastian im Traum. Leipzig: Kurt Wolff.

Зубова, Л. В. (1989). Поэзия Марины Цветаевой: Лингвистический аспект. Л.: ЛГУ.

Мнухин, Л. А. (2012). Марина Ивановна Цветаева. Московская энциклопедия. Лица Москвы. Т. 5. М.: Изд. центр «Москововедение».

Цветаева, М. (1984). Сочинения. В 2-х т. Т.1. Стихотворения; Поэмы; Драматические произведения. М.: Худ. лит.

Colours form part of the objective world; therefore, it is natural that they are reflected by an individual more or less subjectively. Colours are categorized and verbalized in a peculiar way. In some cases, the result is adequate to reality, while in other cases, there are deviations from the norm. It is a widespread device in fiction literature (for example, with Symbolists) to deliberately re-evaluate colours i.e. to use them figuratively, as stylistic devices in order to aggravate or embellish reality. An ordinary user of language may also apply this device.

An essentially different phenomenon, described in psychology as synesthesia, is of a completely different origin. It is distinguished by a multitude of combinations, for instance: synthesis of smell and colour, tactile sensation and smell, colour and sound and so on. Based on the genesis, psychologists describe a) genetic/hereditary synesthesia, which is revealed at an early age, alongside the child's mental development; b) secondary/acquired, i.e. caused by the emotional state, physical or psychic trauma; c) suggestive, aroused on the mental level, as a result of reading psychological literature on the topic of synesthesia.

The paper focuses on the synthesis of colour and the phenomena of the material world, analysing it on the language plane, based on the illustrative material from German and Russian fiction literature (Trakl, Tsvetaeva). The research aims to outline differences between the mere metaphoric use of colours and the process of their transformation in the prism of the "ego" of a synesthetic writer. We aim to distinguish a "genuinely" synesthetic writer from the one marked as such by a literary critic.

Based on the constellation Trakl ||Tsvetaeva, we have outlined the common features of synesthetic writers, without regard to the aetiology of the phenomenon itself: a) on the personal plane – psychic disorders, depression, drug addiction, incestuous inclinations, suicide attempts; b) on the language plane – association of numbers, characters of the alphabet, geometric figures, substances, situations and people with colour; verbalization of these associations by means of occasional forms (in the verb, noun and adjective); composition of semantically inappropriate attributive

nominal phrases and non-existent collocations with functional verbs; the use of non-adverbial forms in the adverbial function and so on.

References:

Buschbeck, Erhard (1917). Georg Trakl. Berlin: Verlag Neue Jugend.

Duffy, Patricia (2003). Jeder blaue Buchstabe duftet nach Zimt – Wie Synästhetiker die Welt erleben. Goldmann.

Trakl, Georg Gedichte: https://gedichte.xbib.de/Trakl_gedicht_An+Novalis.htm

Trakl, Georg (1915). Sebastian im Traum. Leipzig: Kurt Wolff.

Зубова, Л. В. (1989). Поэзия Марины Цветаевой: Лингвистический аспект. Л.: ЛГУ.

Мнухин, Л. А. (2012). Марина Ивановна Цветаева. Московская энциклопедия. Лица Москвы. Т. 5. М.: Изд. центр «Москвоведение».

Цветаева, М. (1984). Сочинения. В 2-х т. Т.1. Стихотворения; Поэмы; Драматические произведения. М.: Худ. лит.

